

YATIRIM ORTAMININ MİLEŞTİRİLMESİ

Necati YILDIZ / Maden Yük.Müh.

"Nasıl kalkabiliriz?" sorusuna yanıtım; eğitim, nüfus planlaması ve yatırım olurdu.

Kalkınmamız için öncelikle bilinçli bir toplum yaratmak zorundayız. Bilinç, çağdaş bir eğitim ile kazanılır. Eğitim üniversite sayısını artırmak, okuma yazma oranını yükseltmek değildir. Eğitimin çağdaş anlamı "insanların davranışlarında belli amaçlara göre değişiklik oluşturmaktır." Eğitimi; eğitimciyi meydanlarda copleyarak değil, sorunlarını çözerek çağdaşlaştırmak mümkündür.

Ülkemizde kalkınma hızı nüfus artışımızın çok gerisindedir. Kaynaklarımız sınırlı olup anmamaktadır. İşsizlik oranı yüksek, gelir dağılımı da dengesizdir. Nüfus artışı işsizlik ve sosyal sorunları da beraberinde taşımaktadır. Çözüm; nüfus planlamasıdır.

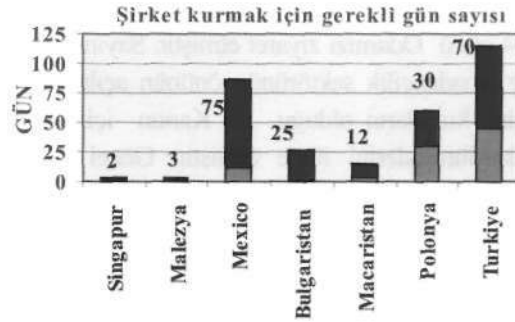
Kalkınmak için en kolay yol yatırım yapmaktır. Yapılan bir yatırımın geri dönüş süreci en az 5 yıldır. Toplumsal refah için yatırım sonrası kazanılanlar tabana yansıtılarak paylaşılmalıdır.

Yatırım için aranan en önemli koşullar; istikrarlı bir siyasi yapı, uygun ve sık değişmeyen yatırım ile ilgili mevzuat ve yatırım güvencesidir. Ülkemizin içinde bulunduğu koşullarda, yeni yatırımların yapılması veya mevcutların genişletilmesi için yatırımların başlamasından, işletmeye geçiş dönemine kadar sıkı bir bürokratik işlemler ve takip söz konusudur. Yatırım için ilgili tüm kuruluşlar tarafından verilen onay ve lisanslar yatırımların özelliği nedeni ile belli bir bakanlık veya kamu kuruluşu tarafından verilen diğer özel izinler, arsa tahsisi, yapı izni, hizmetler ve çevre standartları, vergi, ithalat-ihracat, gümrük, işçi çalıştırma, taşımacılık ve benzeri konularda alınması gereken izinler incelendiğinde detaylı bir ön incelemenin var olduğunu görmekteyiz. Bu süreç içinde aynı belgelerin birçok kurum tarafından istendiği, kurumsal yapılar ve resmi yetkilerin kimi zaman birbiri ile çakıştığı, mevzuatın sıklıkla değiştiği, açık, yeknesak ve genel kabul görmüş idari uygulamaların olmadığı, merkezi idare ile yerel idareler arasında eşgüdümün sağlanmadığı görülmek-

tedir. Ancak yatırım sonrası, yapılan denetimler yeterli değildir.

2001 yılında Yabancı Yatırım Danışmanlık Firması (Foreign Investment Advisory Service, FIAS) ülkemizde bir araştırma yapmış ve sonuçları Türkiye'de Yatırımların Önündeki İdari Engeller (Administrative Barriers to Investment in Turkey) başlığı altında bir rapor olarak hazırlamıştır.

Bu raporun bir bölümünde yatırım ile ilgili olarak hangi işin en az ve en çok kaç günde yapıldığı ortaya konulmuştur. Örneğin bu rapora göre Macaristan'da en fazla 15 gün süren şirket kurma işlemleri için Türkiye'de en az 45 en fazla da 115 gün harcamanız gerekmektedir. Aynı şekilde elektrik, telefon, su bağlantısı yapılması, çalışma izni, oturma izni, yatırım için yer seçimi gibi izinlerin alınması ile ilgili olarak, kalkınmakta olan bazı ülkeler ile karşılaştırma yapılmıştır.

Sonuçları biraz abartılı olmasına karşın bir gerçek var ki ülkemizde yatırım yapabilmek için gerekli işlemlerin yerli, yabancı fark etmeden yatırımcıya uygulanan adeta bürokratik bir işkencenin olduğudur. Bürokratik işlemlerin çokluğu, sürecin uzun olması, kişisel inisiyatifler yasal olmayan ilişkilere ortam yaratmaktadır.

Yazıyı hazırlarken yararlandığım kaynakların birindeki paragrafı aynen aşağıya aktarıyorum:

""Dünya Bankası'nın Business Environment Survey'ine (WBES) göre yatırımcıların %63'ü

YORUM

Türkiye'de yolsuzluğun yatırımların önünde ciddi bir engel teşkil ettiğini belirtmişlerdir. Yatırımcılarla yapılan görüşmelerde, FIAS yetkilileri yatırımcıların, resmi görevlilerle aralarını iyi tutma ve süreci "hızlandırma" amacıyla yapılan yasal olmayan ödemeleri "hediye" veya "bağış" şeklinde nitelendirmeyi tercih ettiklerini açık olarak tespit etmişlerdir. İş takipçilerinin ve uzman danışmanların kullanılması, bu tür ödemeleri doğrudan kamu görevlilerine yapma yerine maaş ve ücretle "resmileştirme"de, yatırımcılar açısından, tampon görevi üstlenmektedir. Bununla birlikte WBES'e göre yatırımcıların %55'i kamu görevlilerine doğrudan verilen rüşvetin tipik olarak gelirlerin %1'inin altında kaldığını iddia ederken, %25'i yapılan gayri resmi ödemelerin toplam gelirlerinin %1'i ile %25'i arasında bir oranda olduğunu belirtmişlerdir."

Aynı kaynağın bir bölümünde de; "... ağır ve kırtasiye içeren prosedürden yakınmış ve bürokratik labirente yollarını bulabilmek için kolaylaştırıcı hizmetler kullanımının mutlak bir gereklilik olduğu bildirilmiştir. Hukukçular, danışmanlar ve "iş takipçisi" denilen kişilerin süreci hızlandırmada gerekli oldukları..... yatırım merkezlerinde bürokratik işlemlerin karmaşıklığı sayesinde beslenen bir hizmet sektörünün var olduğu izlenimi edinildiği...." ifade edilmiştir.

10-11 Eylül 2001 tarihinde Hazine Müsteşarlığı'nın koordinasyonunda kamu kurumlarının, bakanlıklar ve özel sektör temsilcilerinin katılımı ile Türkiye'de yatırım önündeki engellerin, sorun ve çözüm önerilerinin tartışıldığı bir çalıştay düzenlenmiştir. Tartışmalar sonucunda sorunların belirlenerek çözümü için farklı çalışma grupları oluşturulmasına karar verilmiştir.

Bu çalıştayda yatırım ortamının iyileştirilmesi için yapılacak çalışmaları yönlendirecek bazı tespitler yapılmıştır. Bu tespitler:

Şirket kuruluşu: Standart bir şirketin kuruluşu en az 2.5 ay süre almakta ve 19 aşamadan oluşmaktadır.

İstihdam: Genel olarak yabancılara ilişkin çalışma izni sistemi makul ölçüde iyi işlemekte ve yatırımcılara önemli bir yük getirmemektedir. Ancak kısa dönemli çalışma izinleri, özel grupların istihdam edilmesi ve işveren katkı payının yüksekliğine ilişkin bazı sorunlar mevcuttur.

Sektörel İzinler: Sektörel ve diğer özel izin süreçlerinin bazı sektörlerde kurumlar arasında yetki çatışması, oldukça merkezileştirilmiş olan onay işlemleri ve özel sektörün sürece katılımının çok düşük ölçüde olması sebebiyle gereksiz bir şekilde karmaşık olduğu görülmektedir.

Arazi temini: Türkiye'de kamu arazisi edinmek ve yatırım yeri haline getirmek için gerekli tüm izinlerin alınması, onay işlemlerinin tamamlanması 2 yıl veya daha uzun bir zaman almaktadır.

Vergi ve teşvikler: Uygulanan kurumlar vergisi oranı diğer ülkelerin uygulamaları ile karşılaştırıldığında yüksek olup, eğer kapsamlı bir yatırım indirimi ve teşvik sistemi uygulanıyor olmasa bile yüksek vergi yüküne neden olacak boyuttadır. Uygulanan teşvikler sayıca fazla olup ortak özellik olarak karar mekanizmalarında yeterli etkinlik sağlanamamaktadır.

Gümrük ve teknik standartlar: Belgelendirme şartları, gümrüklerde diğer ilgili kurumlarca yapılan uzun test işlemleri, geciken KDV iadeleri ve yolsuzluk olaylarına neden olan objektif kriterlere dayanmayan karar verme mekanizmaları nedeni ile önemli reform girişimlerine karşın gümrük işlemleri, halen yatırımlara ve ticarete önemli ölçüde engel teşkil etmektedir.

Fikri Mülkiyet Hakları: Mevzuattaki mevcut boşluklar ile yürürlükteki mevzuatın etkin uygulanmaması ve işlemlerin kısa zamanda sonuçlandırılmaması nedeniyle patent, ticari marka ve telif haklarının korunması yetersizdir.

Yatırım promosyonu: Halen Türkiye'de yabancı yatırım girişini arttırmak amacı ile hedeflenen belirli yatırımlara yönelik etkin bir promosyon yürüten kuruluş bulunmamaktadır.

Doğrudan Yabancı Yatırım Mevzuatı: 1954 yılında yürürlüğe girmiş Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu zaman içinde güncelliğini yitirmiştir. Türkiye'de doğrudan yabancı yatırımları düzenleyen tek ve kapsamlı bir mevzuat bulunmamaktadır.

Bu tespitler yapıldıktan sonra her sorun için "hedeflenen çözümler" ve bu çözümlere ulaşmak için alınması gerekli "tedbirler" belirlenmiştir.

11.12.2001 tarihinde Bakanlar Kurulu Prensipl Kararı çerçevesinde başlatılmış olan çalışmaların devamı olarak yerli ve yabancı yatırımların artırılması amacıyla yatırım ortamının iyileştirilmesine ilişkin çalışmaları koordine etmek ve bu amaca hizmet edecek etkin politika önerileri oluşturarak güvenli bir ortamın tesis edilmesine yardımcı olacak Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu (YOİKK) kurulmuştur. Bu kurul;

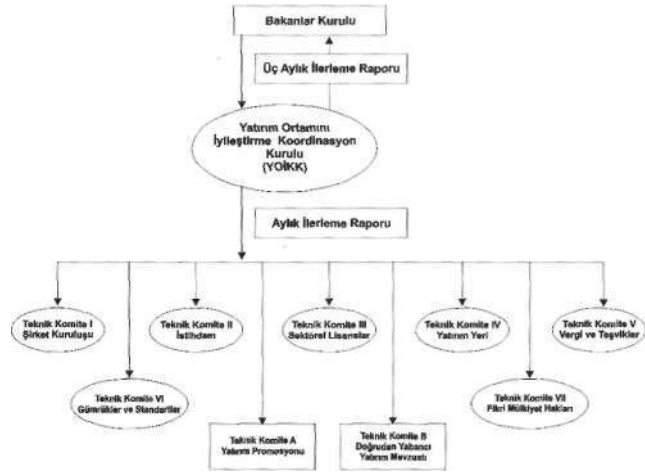
- Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu Devlet Bakanı,
- Maliye Bakanlığı Müsteşarı,
- Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Müsteşarı,
- Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı,
- Hazine Müsteşarı,
- Dış Ticaret Müsteşarı,
- Teknik komite başkanları,
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Başkanı,
- Türkiye Sanayi ve İş Adamları Derneği Başkanı,
- Yabancı Sermaye Derneği Başkanı,
- Türkiye İhracatçılar Meclisi Başkanından oluşturulmuştur.

Yatırım ortamını iyileştirme reformu nedir? Yatırımlarda karşılaşılan idari engellerin, gereksiz ve mükerrer bürokratik işlemlerin ortadan kaldırılması veya azaltılması, böylece prosedürlerin hızlı bir biçimde tamamlanmasını sağlamaktır. Yapılan çalışmalarla düşünülen ve varılması amaçlanan hedefler doğrudur. Ancak bu hedeflere ulaşmak için uygulanan yöntem hakkında aynı şeyleri söylemek mümkün değildir.

2001 yılında alınan kararda bu Reform Programını yürütmek için aşağıdaki Teknik Komitelerin kurulmasına karar verilmiştir.

- I. Şirket Kuruluşu,
- II. İstihdam,
- III. Sektörel Lisanslar,
- IV. Vergi ve Teşvikler,
- V. Gümrükler ve Standartlar,
- VI. Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları,
- VII. Yatırım Promosyonu,
- VIII. Doğrudan Yabancı Yatırım mevzuatı,

YOİKK'nın aşağıda verilen şemadaki gibi çalışması öngörülmüştür.

Komiteler kurulmuş çalışmalara başlanmıştır. Devlette devamlılık esas olması gerekirken araya giren erken seçim nedeni ile belirli bir süre kesintiye uğramış, seçim sonrası yeni hükümetin kurulması ile bu çalışma tekrar gündeme gelmiştir.

Yapılan çalışmaların bir sonucu olarak 27.02.2002 tarihinde 4817 Sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun yasalaşmıştır. Bu Kanunun amacı: "yabancıların Türkiye'deki çalışmalarını izne bağlamak ve yabancılar verilecek çalışma izinleri ile ilgili esasları belirlemektir." olarak açıklanmıştır.

İkinci Yasal düzenleme olan 4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu 05.06.2003 tarihinde yasalaşmıştır. Bu Kanunun amacı; "doğrudan yabancı yatırımların özendirilmesine, yabancı yatırımcıların haklarının korunması ile yatırım ve yatırımcı tanımlarında uluslararası standartlara uyulmasına, doğrudan yabancı yatırımların gerçekleştirilmesinde izin ve onay sisteminin bilgilendirme sistemine dönüştürülmesine ve tespit edilen politikalar yoluyla doğrudan yabancı yatırımların artırılmasına ilişkin esasları düzenlemektir. Bu Kanun, doğrudan yabancı yatırımlara uygulanacak muameleyi kapsar." şeklinde ifade edilmiştir.

Yatırım Ortamının İyileştirilmesi için alınması gerekli kararlar alınmadığı sürece, iyileşmeye yönelik önemli bir adım atmak mümkün değildir. Çünkü bakanlıkların bürokratları uyguladıkları kanunlarının kendilerine

YORUM

verdikleri yetkiler konusunda diğer bakanlıklara karşı katı bir tutum sergilemekte, gereksiz ve mükerrer olan bazı izinlerin teke indirilmesi veya kaldırılması yönünde tutucu davranmakta, yasanın verdiği yetkiyi bırakmak istememekteler. Yatırım için gerekli izinlerin "tek merci" den alınmasına, izinleri veren bakanlıklar sıcak bakmamaktadırlar. Bakanlıklar yatırım ortamının iyileştirilmesi amacı ile hazırladıkları yasal düzenlemeleri yangından mal kaçırıcısına ilgili ve özelliklede yatırımcı sektörleri temsil eden bakanlıkların görüşlerini almadan yasalaştırmaya çalışmaktadırlar.

Ülkemizde yatırım ortamının iyileştirilmesi ile ilgili çalışmada bürokratların arkasına sığındığı en gözde gerekçeler; yaptıklarının Ulusal Programa, Avrupa Birliği Uyum Yasalarına ve bilmediğimiz ama var olan birçok uluslararası anlaşmalara uygun olduğu ya da olmadığıdır.

Şu anda geline nokta itibarı ile ülkemizde yatırım ortamının iyileştirilmesi ile ilgili olarak gerekli iyileştirmelerin yapıldığını düşünmek mümkün değildir. Çevre ve Orman Bakanlığının Çevresel Etki Değerlendirme Raporunun hazırlanması sürecinde insan sağlığı ve çevre açısından gerekli tüm önlemlerin alınmasını sağlamaktadır. Sağlık Bakanlığı geçmiş 1930'lu yıllara dayanan Umumi Hıfzısıhha Kanunu ve bu kanunla ilişkili Gayri Sıhhi Müesseseler Yönetmeliğinin verdiği yetkiye dayanarak, insan sağlığını gündeme getirerek yatırım için yapılan her işe müdahil olma gayretini sürdürmekten vazgeçmemelidir. Çevre ve Orman Bakanlığı insanlara temiz su içirme, temiz hava solutma gayreti ile hazırladığı yönetmelikler kapsamında getirdiği yasaklar bu ülkeyi hiçbir sektör için yatırım yapılmaz hale getirmiştir. Bürokratların unutmaması gereken en önemli şey karnı tok olamayan bir insanın sağlıklı olamayacağıdır.

2 yıldan bu yana çalışmalardan amaçlanan sonuca tam olarak ulaşamamış olması, geline nokta çalışma yönteminin en başta yanlış seçilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Gelişmeler yöntemin değiştirilmesi gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada her sektör için alınması gerekli izinler ve bu izinlerin almış süreci Bakanlar Kurulu tarafından yetkilendirilmiş bir Bakanın başkanlığında birkaç kişiden oluşan bir uzman grubu tarafından belirlenmeli ve ilgili bakanlıklara yasal düzenlemeleri belirlenmiş bir takvim kapsamında değiştirilmesi talimatı verilmelidir. Kısa sürede, kesin ve sonuca varan kararları ancak bu şekilde alınması mümkündür.

Bir ülkenin kalkınmışlık ve refah düzeyini yalnızca kişi başına düşen milli gelir ile ölçmek yanlıştır. Milli gelirin topluma dengeli olarak yansımış olması toplumsal barış ve refah için çok önemlidir. Bürokratlar bu ülkenin yönetilmesi için Yasama organına yardımcı olacak görüş ve düşüncelerini açıkça ortaya koymalıdır. Amacımız sefalette eşitlik değil zenginlikte eşitlik olmalıdır.

Ülkemizde sanayi yabancı sermayeye açıktır. Artık sermayenin de vatanının kalmadığı göz ardı edilmemelidir. Yabancı sermayenin ülkemizi kalkındırmak için gelmeyeceği bir gerçektir. Sermaye yatırımlarını yaparak, yasaların gerektirdiği vergilerini öder, istihdam yaratır, kazandığını da yasalar çerçevesinde alıp götürür. Son 10 yıldan bu yana ülkemizdeki gelişmelere baktığımızda herkesin gözü önünde ülkenin nasıl soyulup soğana çevirildiğini gözledik. Bu ülkenin bürokratlarına düşen görev herkesin aş ve iş bulacağı bir ülkeyi yeniden yaratmak, bu ülkeyi sömürmemek, gerekli yasal düzenlemelerin hazırlanması için yasama organını yönlendirici olmaktır.

Her yapılan iş, alman karar insanların, toplumun refahı için olmalıdır. Ülkede yatırım ortamının iyileştirilmesi için yasak yerine kuralları belirlendiği düzenlemeler getirilmelidir. Yatırım için bürokratik işlemler azaltılmalı, alman izinler tek bir merciden kısa sürede verilmeli, çakışan ve gereksiz izinler kaldırılmalı, yatırım sonrası denetime önem verilmelidir. Sonuç olarak da üretilen, yatırımcı ile devlet arasında ülke menfaatleri doğrultusunda paylaşılmalı ve bu paylaşım topluma adaletli olarak yansılmalıdır. •

ATAMA

Üyemiz Prof. Dr. Güven ÖNAL, İTÜ Maden Fakültesi/Maden Mühendisliği Bölüm Başkanlığı'na atanmıştır. Kendisini kutlar yeni görevinde başarılar dileriz. •